

IMA LI MJESTA ZA SOCIJALNE RADNIKE U NOVOJ HRVATSKOJ ŠKOLI?

Nino Žganec

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Studijski centar socijalnog rada

Pregledni članak

UDK 36:378.6(497.5)

Primljeno: rujan 1996.

Socijalni rad, na žalost, još uvijek nije osigurao svoje mjesto u hrvatskoj školi. Kako pokazuju iskustva većine razvijenih zemalja svijeta, takva situacija u hrvatskoj školi sasvim je neopravdana. Zatvorenost školskog sustava s jedne te nedovoljna razvijenost znanosti socijalnog rada u Hrvatskoj s druge strane glavni su čimbenici postojećeg stanja. Zalagati se danas za uvođenje socijalnih radnika u hrvatske škole čini nam se zalagati se za demokratizaciju škole i za školu koja će se približavati često proklamiranim načelima socijalne pravde. Aktivnosti socijalnog rada u funkciji kvalitetnijeg odvijanja odgojno-obrazovnog procesa odnose se na primjenu autentičnih metoda i tehnika te discipline na tri široke razine: na razini škole kao institucije, na razini lokalne zajednice te na razini obitelji. Pored općevažećih načela i ciljeva školskog socijalnog rada, u novoj hrvatskoj školi socijalni bi rad trebao prepoznati i sva ona specifična načela i ciljeve djelovanja koji odgovaraju svakoj pojedinoj školi. Ti i neki drugi elementi školskog socijalnog rada predmet su razmatranja u ovom članku.

1. UVOD

Definiranje i profiliranje hrvatskog školstva danas jedna je od onih strateških tema u koje treba uključiti najširi mogući krug predstavnika relevantnih disciplina. Promatrajući retrospektivno, možemo doći do zaključka kako se tijekom prošlih vremena prečesto na školu gledalo u previše kruto definiranim okvirima gdje je mjesta bilo samo za one koji su si to mjesto tradicionalno izborili još za vrijeme nastanka škole kao odgojno-obrazovne institucije. No srećom, razvojem znanosti i društva, a osobito u zapadnoeuropskim i sjevernoameričkim zemljama, već desecima godina slika te prvobitne škole izmijenjena je utoliko što je ona otvorila vrata i onim profesijama koje po svojem predmetu i metodologiji pripadaju školskom sustavu per se. Profesije poput psihologa, socijalnog pedagoga ili socijalnog radnika u tim zemljama već odavno u školama nisu nikakva novost. Njihov je zadatak danas jedino u tome da stalnim razvojem i unapređenjem metoda vlastitog rada pridonose razvoju škola odnosno razvoju odgojno-obrazovnog procesa. Hrvatska škola ne bi si smjela dopustiti da takva iskustva ignorira. Funkcioniranje školskog kolektiva više ne može niti smije značiti funkcioniranje zatvorenog sustava koji nema veze sa svim onim institucijama, inicijativama ili pak pojedincima koji se nalaze prije svega na prostoru iste lokalne zajednice i obavljaju djelatnost od interesa za članove školskog sustava. Kadrovska ekipiranost unutar škola morala bi odražavati sliku stvarnih potreba onih zbog kojih škola i postoji.

Školski timovi stručnjaka koji interdisciplinarnom suradnjom rješavaju zajedničke probleme jedini su jamac trajne uspješnosti škole. Takvi interdisciplinarni školski timovi međusobnom suradnjom trebaju definirati uloge i zadatke svakog člana ovisno o zadacima i mogućnostima pojedine discipline. Uloga socijalnih radnika u školi do danas u Hrvatskoj nije adekvatno razmatrana te nam je cilj da ovim radom potaknemo diskusiju čiji bi cilj bio jasno određenje funkcije, ciljeva, područja, zadataka i metoda rada socijalnih radnika u školama.

2. ŠTO JE SOCIJALNI RAD?

Za socijalni rad može se reći da je profesija koja pomaže ljudima da funkcioniraju unutar svoje socijalne okoline. Socijalni radnici pomažu ljudima da identificiraju, pribave i iskoriste konkretne resurse neophodne za njihovo bolje funkcioniranje. Socijalni radnici kreiraju i nove oblike resursa i mogućnosti koje pomažu ljudima u njihovoj interakciji s drugim ljudima i sa sustavima u njihovoj životnoj okolini. Na socijalni rad može se gledati iz različitih perspektiva. Većina suvremenih autora slaže se da se socijalni rad može podijeliti na tri osnovna područja: znanost, praksu i obrazovanje. Sva tri područja zajedno čine socijalni rad. Kako navodi Engelke (1992.), "zadatak socijalnog rada kao znanosti je sazimanje, uređivanje, vrednovanje i razvoj prisutnih, široko rasutih znanstvenih znanja, stručnih i tzv. isvakodnevnih znanja. Socijalni rad kao znanost pri tome reflektira i istražuje znanstvenim metodama socijalne probleme i njihova rješenja". Socijalni rad kao praksa djelatni je odgovor na socijalne probleme, dok socijalni rad kao obrazovanje podučava refleksivnim i djelatnim odgovorima na socijalne probleme. No, socijalni rad u svojem predmetu nije ograničen samo na socijalne probleme. Pierce (1989.) navodi da spoznajna osnova socijalnih radnika u njihovom obrazovnom području uključuje šest širokih područja. To su: 1. ljudsko ponašanje i socijalna okolina, 2. program i službe socijalne skrbi, 3. socijalna politika, 4. praktične metode, 5. socijalna istraživanja te 6. terenska edukacija. Spoznajna osnova socijalnog rada sastavljena je od:

1. spoznaja preuzetih iz prirodnih i društvenih (socijalnih) znanosti, 2. spoznaja nastalih unutar same discipline socijalnog rada putem pomaganja ljudima te 3. spoznaja nastalih putem istraživanja u socijalnom radu.

Suvremeni socijalni rad definira se kao znanstveno-primijenjena disciplina. Odnos znanosti i istraživanja s jedne strane te prakse s druge strane unutar socijalnog rada shvaća se kao neodvojiv kontinuum pri ostvarivanju glavnih ciljeva ove discipline. "Praksa socijalnog rada usmjerena je na aktualno rješavanje problemne situacije (problem-solving process) i to na tri razine analize (organizacija zajednice, grupni socijalni rad i socijalni rad na slučaju), tehnike i metode pomaganja, izvore sredstava pomaganja i sve podesne mehanizme koji omogućuju odvijanje tog procesa" (Halmi, Žganec, 1994).

3. KRATAK PREGLED RAZVOJA ŠKOLSKOG SOCIJALNOG RADA

Socijalni rad kao teorijsko područje i kao znanstvena disciplina povijesno je nastao na prostoru SAD. Među prve radove ubraja se djelo M. Richmond objavljeno 1917. godine

pod naslovom Socijalna dijagnoza. Međutim već se tijekom godina 1906-1907. mogu zapaziti prvi obrisi školskog socijalnog rada u nekim školama američkih gradova kao što su New York, Boston i Hartford. Školski socijalni rad bio je usmjeren prije svega djeci koja su dolazila iz deprivilegiranih slojeva društva (Allen-Meares, 1991.). Među najvažnijim zadacima tih prvih školskih socijalnih radnika bilo je pobliže upoznavanje učitelja i obitelji učenika kako bi se stvorila što tješnja suradnja između škole i lokalne zajednice s ciljem unapređenja kvalitete obrazovanja i života uopće. Već tijekom 1913. godine u New Yorku je formiran prvi odbor zadužen za edukaciju školskih socijalnih radnika koji se tada nazivaju *ivisiting teachers*. Socijalni rad u školstvu premanentno se razvijao tijekom narednih desetljeća, a 70-ih godina doživljava veliku ekspanziju. Naglo se povećava broj programa i školskih socijalnih radnika svugdje u SAD. Veliko značenje u radu školskih socijalnih radnika pridaje se radu s obitelji, zajednicom i timskom radu sa školskim osobljem. Model rada koji je osobito zastupan u to vrijeme bio je usmjeren osiguravanju jednakih obrazovnih mogućnosti za svu djecu, a razvijan je pod nazivom *imodel odnosa škola-zajednica-učenicâ* (Costin, 1975.; prema Allen-Meares, 1991.). Tijekom 80-ih u djelatnosti školskih socijalnih radnika na važnosti dobivaju ekološki i sustavni pristup.

Iskustva zapadnoeuropskih zemalja pokazuju da je tamo ulazak socijalnih radnika u područje školstva nešto kasnijeg datuma. Međutim rezultati postignuti u posljednjih nekoliko desetljeća pokazuju da se i te zemlje kako praksom tako i teorijom socijalnog rada u školstvu mogu ravnomjerno nositi sa sjevernoameričkim iskustvima. Tako je npr. u Saveznoj Republici Njemačkoj u posljednja tri desetljeća provedeno više projekata koji su trebali definirati položaj i ulogu socijalnog radnika u njemačkoj školi. Danas se u većini njemačkih škola susreće socijalni radnik/socijalni pedagog. Zapravo se može reći da se mjesto socijalnog radnika u školstvu zapadnih zemalja jednostavno podrazumijeva baš kao što se podrazumjeva mjesto nastavnika.

4. SITUACIJA U HRVATSKOJ

Na žalost, u hrvatskim školama do danas socijalni radnici nisu osigurali svoje mjesto. Problemi nedovoljne razvijenosti discipline socijalnog rada koji su rezultirali nedovoljnim prepoznavanjem uloge i funkcije socijalnih radnika u društvu općenito i u školstvu posebno znatno usporavaju proces ulaženja socijalnog rada u područje školstva. No, dakako, socijalni se rad zbog toga ne smije odreći svojeg izuzetno važnog područja djelovanja. Projekt nove hrvatske škole trebao bi biti prilika i za školstvo i za socijalni rad da prepoznaju zajedničke interese i napokon započnu s obostrano korisnom suradnjom.

5. ULOGA I FUNKCIJE ŠKOLSKOG SOCIJALNOG RADNIKA

Koje su to djelatnosti koje socijalni radnici mogu i trebaju obavljati u školama?

Aktivnost školskih socijalnih radnika odvija se na tri široke razine. Prva je razina škole kao institucije u kojoj socijalni radnik svoju djelatnost ostvaruje u timskom radu, kao član ili voditelj tima, u radu s učiteljima na prepoznavanju i rješavanju problema povezanih s pojedinim učenicima ili drugih problema nastavnika proizašlih iz odgojno-obrazovnog

rada, u radu s pojedinim učenicima i čitavim razrednim zajednicama te u radu s ostalim školskim osobljem.

Druga je razina rad u lokalnoj zajednici. Općenito govoreći funkcija je socijalnog radnika poticanje i ostvarivanje suradnje između institucija, udruga i inicijativa koje se odvijaju na prostoru iste lokalne zajednice i od značenja su za normalno funkcioniranje škole odnosno za unapređenje školskog sustava.

Treća je razina obitelji gdje je funkcija socijalnog radnika da upoznavanjem obiteljskog sustava učenika, osobito onih s dodatnim potrebama u odgoju, obrazovanju i razvoju, utječe na rješavanje problema učenika povezanih s funkcioniranjem obitelji te time utječe na stvaranje mehanizama samopomoći odnosno na podizanje kvalitete obiteljskog života.

Djelatnost socijalnih radnika dodatno se proširuje njihovim sudjelovanjem u donošenju odluka i pravnih propisa vezanih za nesmetan rast i razvoj učenika, i to kako na lokalnoj tako i na regionalnoj odnosno državnoj razini.

Među opće ciljeve aktivnosti socijalnih radnika u školstvu mogu se ubrojiti:

- a) uklanjanje postojećih smetnji i teškoća u odgoju i obrazovanju učenika vezanih uz pripadnost različitim socijalnim slojevima društva,
- b) omogućavanje postupne i uspješne socijalizacije,
- c) unapređenje socijalne i osobne izgradnje učenikove ličnosti,
- d) uspješna obrada i razrješavanje postojećih konflikata.

Te ciljeve socijalni radnici ostvaruju u školskom socijalnom radu koji ima ove zadatke:

- a) dijagnozu individualnog socijalnog položaja učenika,
- b) poticanje kontakta između učenika iz različitih socijalnih slojeva,
- c) savjetovanje i poticanje učeničkog suodlučivanja,
- d) utvrđivanje socijalnih konflikata, raspravu o njima i njihovu obradu,
- e) poticanje socijalnog angažmana učenika,
- f) osnivanje vijeća roditelja,
- g) savjetovanje nastavnika,
- h) odgoj u slobodno vrijeme,
- i) pripremanje učenika za svijet rada,
- j) suradnju na nastavnim projektima,
- k) tretman učenika s neprihvatljivim ponašanjem.

Navedene ciljeve socijalni radnik ostvaruje u planiranom procesu svojih aktivnosti koje uključuju faze procjene, povezivanja, komunikacije, planiranja, implementacije i evaluacije (Monkman, 1991.).

Socijalni rad u području školstva usmjeren je prije svega pomoći učeniku u snalaženju i uspješnom svladavanju brojnih teškoća proizašlih bilo iz obitelji, uže ili šire socijalne okoline odnosno školskih uvjeta. Socijalni rad pomaže učeniku da što uspješnije iskoristi vrijeme školovanja. Djelatnost socijalnih radnika u školstvu odnosi se isto tako i na savjetovanje nastavnika, roditelja ili školske administracije. Socijalni se radnik može pojaviti i u funkciji svojevrsnog ombudsmana ili odvjetnika promjena u školi ili u širem društvu (Kennedy, 1974.).

Osnovna djelatnost školskog socijalnog radnika jest rad s učenicima. Pri tome socijalni radnik mora poznavati ukupnu školsku situaciju, strukturu učenika cijele škole, pojedinog razreda pa sve do učenika pojedinca. Rad socijalnog radnika s pojedinim učenikom znači upoznavanje najvažnijih informacija nužnih za što potpuniju dijagnozu stanja u kojem se učenik nalazi. Neke od tih informacija odnose se na poznavanje dužine boravka učenika u školi, specifičnog ponašanja koje učenik ispoljava i zbog kojeg je identificiran, usporedbe ranijeg i sadašnjeg ponašanja, podataka o obitelji itd. U radu s učenikom socijalni radnik upućen je na suradnju s nastavnikom, razredom, roditeljima i ostalima koji mogu pružiti relevantne informacije o učeniku. Socijalni radnici u svoju djelatnost uključuju učenike različitog socijalnog statusa, različitog ponašanja odnosno psihosocijalnog stanja. Tako se socijalni radnici mogu posebno baviti specifičnim ponašanjem kod učenika kao što su destrukcija, povlačenje, odbijanje i izostajanje škole, neobični talenti, depresija i sl. Nadalje, socijalni radnici mogu raditi s hendikepiranim učenicima, učenicima pripadnicima etničkih i nacionalnih manjina, prognanicima i izbjeglicama, zlostavljanim i odgojno zapuštenim učenicima, učenicima sa seksualnim problemima (trudnoća i sl.) itd. U svojem radu socijalni radnici koriste se individualnim ili grupnim radom ovisno o preferencijama učenika ili ocjeni socijalnog radnika o primjerenosti rada s učenikom. U svojem radu socijalni radnici postavljaju i preventivne i kurativne ciljeve.

Kao primjer navodimo neke od ciljeva u radu s pojedinim skupinama učenika (prema Allen-Meares, 1991.):

A. Rad s hendikepiranim učenicima:

1. Preventivni ciljevi: rad sa socijalnim službama u zajednici i zdravstvenim ustanovama te razmatranje važnosti prenatalne njege; rad s hendikepiranim učenicima s ciljem povećavanja njihovih socijalnih vještina i osiguravanja pozitivnih ishoda; rad s hendikepiranim učenicima na usvajanju vještina potrebnih za stjecanje zanimanja i dobivanje zaposlenja; rad s poslovnim organizacijama i poslodavcima i njihovo ohrabivanje da zapošljavaju ovu specijalnu populaciju; rad s regularnim i specijalnim osobljem u obrazovanju s ciljem maksimiziranja jednakih obrazovnih mogućnosti;

2. Kurativni ciljevi: pomoć u razvoju službi u zajednici namijenjenih zadovoljavanju potreba te djece; kućni posjeti i osiguravanje informacija o socijalnom razvoju i adaptivnom ponašanju učenika; pomoć u oblikovanju i praćenju individualnog obrazovnog programa; oblikovanje uključivanja roditelja u program specijalne edukacije; informiranje roditelja o njihovim pravima i obvezama u procesu školovanja.

B. Rad sa zlostavljanim i odgojno zapuštenim učenicima:

1. Preventivni ciljevi: osiguravanje i razvoj poduka za obrazovno osoblje i grupe u zajednici radi identificiranja i izvješćivanja o zlostavljanju i odgojnom zanemarivanju; organiziranje obrazovnih programa namijenjenih roditeljima putem škola i zajednica radi učenja tehnika uspješnog roditeljstva; uspostavljanje procedure izvješćivanja o zlostavljanju i odgojnom zanemarivanju unutar škole;

2. Kurativni ciljevi: kontakti sa službom socijalne skrbi odgovornom za ispitivanje zlostavljanja i odgojnog zanemarivanja; osiguravanje emocionalne podrške za učenike-žrtve zlostavljanja i odgojnog zanemarivanja putem rada s pojedincem, kratkotrajnih intervencija s obiteljima, grupnog rada i kriznih intervencija; rad s odnosnim agencijama

(odjel socijalne službe za maloljetnike) kao dio popratnih službi radi unapređenja učenikovog socijalnog funkcioniranja i uspjeha u školi; rad s učiteljima i njihovim učenicima kako bi se učenici naučili zaštititi od seksualnog zlostavljanja (preventivni i kurativni cilj);

C. Rad s učenicima koji bježe iz škole:

1. Preventivni ciljevi: upućivanje obitelji na odgovarajuće socijalne službe; u suradnji s obrazovnim i administrativnim osobljem u školi identificiranje školskih aktivnosti koje otuđuju dijete od škole; organiziranje učeničkih grupa i učenje socijalnih vještina radi unapređenja funkcioniranja s vršnjacima i odraslima, pomoć u traženju pomoći; razvoj alternativa u prilagođavanju individualnim potrebama različitih učeničkih grupa zajedno sa školskim obrazovnim osobljem; razvoj svijesti o kulturalnim/etničkim razlikama između učenika s ciljem minimiziranja izolacije;

2. Kurativni ciljevi: kućni posjeti i procjena uvjeta koji mogu biti u svezi s učenikovim izostajanjem iz škole (npr. učenik može biti zadržan kod kuće radi čuvanja mlade braće); savjetovanje s nastavnicima i procjena uvjeta u razredu te učenikove spremnosti za učenjem otkrivanja čimbenika koji ga otuđuju od škole; pomoć obrazovnom osoblju ako učenik treba dodatnu pomoć u učenju; procjena posjedovanja odgovarajućih socijalnih vještina učenika potrebnih za interakciju s roditeljima putem opservacije učenikova funkcioniranja u razredu i u neformalnim situacijama; rad u suradnji sa školskim osobljem radi razvoja modificiranih obrazovnih sadržaja koji oblikuju ponovni ulazak u obrazovni sustav jednom kad učenik izgubi značajno vrijeme potrebno za normalno obrazovanje.

Druga važna komponenta djelatnosti školskog socijalnog radnika jest rad s roditeljima i drugim članovima učenikove obitelji. Učenicima za koje socijalni radnik, nastavnik ili drugi članovi školskog stručnog osoblja ocijene da im je potrebna cjelovita pomoć vrlo često moći će se ta pomoć pružiti tek efikasnom suradnjom i uključivanjem osoba značajnih za njihov život. Rad s roditeljima treba biti usmjeren što kvalitetnijoj emocionalnoj i akademskoj prilagodbi učenika. Rad socijalnog radnika s roditeljima može značiti i njihovo povezivanje ili upućivanje na druge relevantne ustanove gdje roditelji mogu pronaći adekvatnu pomoć za svoje dijete. U tom slučaju socijalni se radnik nalazi u ulozi posrednika. Pored te uloge socijalni radnik može imati ograničenu ulogu terapeuta koja se odnosi na savladavanje problema koji se javio u vezi s djetetom. Nadalje, socijalni radnik može biti u ulozi oblikovatelja pojedinih izvannastavnih aktivnosti roditelja i djece itd. Rad s roditeljima obično traži dobru interdisciplinarnu suradnju školskog stručnog tima i zbog toga je osobito važan razvoj kvalitetnih timskih odnosa i jasno definiranje uloge socijalnog radnika u njemu.

Sljedeća važna komponenta djelatnosti socijalnog radnika jest rad s nastavnicima. Uspješna djelatnost socijalnog radnika u školi moguća je pod uvjetom prihvaćanja njegove komplementarne uloge u odgojno-obrazovnom procesu. Socijalni radnik treba pomoći nastavniku da bolje upozna potrebe svojih učenika, osobito onih učenika koji imaju dodatne mentalne, emocionalne ili socijalne potrebe. Kvalitetnom suradnjom s nastavnikom socijalni radnik kroz međusobno informiranje, savjetovanje, sudjelovanje na roditeljskim sastancima ili kroz edukativne seminare djeluje kao čimbenik koji postaje dodatan jamac uspješnog rješavanja problema pojedinih učenika i razreda u cjelini.

Na kraju, jedna od važnih sastavnica djelatnosti školskog socijalnog radnika jest i rad s administrativnim i tehničkim osobljem. Promatrajući školu kao sustav sastavljen od

različitih dijelova i za koji je važno da svaki pojedini dio djeluje kvalitetno, rad socijalnog radnika s administrativnim i tehničkim podsustavom ima nemalo značenje. Pri tome je važno da socijalni radnik jasno definira svoju ulogu kao član tima koji ima povjerenje i administrativnog osoblja i ostalih segmenata školske zajednice. Dobri odnosi sa školskom administracijom znače osiguravanje normalnog protoka informacija, redovito održavanje sastanaka, prenošenje novih ideja, sugestija za razrješenje zajedničkih problema i svih onih elemenata koji su prijeko potrebni za normalno funkcioniranje školskog sustava. U svojem radu s administrativnim i tehničkim školskim osobljem socijalni radnik može imati ulogu savjetnika u planiranju školskih aktivnosti, ulogu veze između administracije i drugih dijelova školskog sustava ili partnera u istraživačkim projektima.

Promatrajući školu kao sustav koji predstavlja jedan segment šire okoline odnosno promatrajući školu iz ekološke perspektive, ciljevi kojima treba težiti školski socijalni radnik nalaze se u povezivanju različitih dijelova sustava na mikro, mezo i makrorazini. Socijalni radnik može si kao ciljeve postaviti:

- a) izgradnju novih socijalnih vještina kod odraslih, roditelja i djece
- b) stvaranje novih resursa i socijalnih službi koje će pomoći djeci i njihovim roditeljima te razvoj novih programa u školi i lokalnoj zajednici
- c) promjenu percepcije kod odraslih (npr. nastavnika koji mogu imati negativnu sliku o učeniku)
- d) proširenje znanja (npr. edukacije za nastavnike o problemima zlostavljanja i zanemarivanja djece)
- e) restrukturiranje postojećih aktivnosti (npr. razvoj modificiranih obrazovnih programa za djecu koja imaju teškoće u praćenju redovne nastave)
- f) razvoj novih veza s relevantnim ustanovama u lokalnoj zajednici (kao što su ustanove za mentalno zdravlje ili za pomoć mladima)
- g) razvoj novih uloga za učitelje, roditelje i osoblje u socijalnim službama lokalne zajednice (npr. učitelj kao voditelj grupe, roditelj kao volonter, stručnjak iz socijalne službe kao školski suradnik itd.)
- h) razvoj novih i inovativnih programa tamo gdje postoje potrebe (npr. alternativnih programa, fleksibilnih školskih programa, dopunskih programa za učenike čiji su roditelji zaposleni, modificiranih obrazovnih programa za tjelesno hendikepirane itd.)

6. UMJESTO ZAKLJUČKA

Nova hrvatska škola trebala bi biti mjesto koje osigurava kvalitetan odgojno-obrazovni i socijalizacijski proces svojih učenika. Ujednačavanje različitih polaznih osnova s kojih kreću učenici u proces školovanja i koje često dovode učenika u neravnopravnu psihosocijalnu ili pak obrazovnu poziciju trebao bi biti jedna od osnovnih aktivnosti školskih socijalnih radnika. Uvažavajući osobnost, specifične mentalne i ine potencijale svakog učenika, školski socijalni radnik napokon bi trebao postati jedan od unutarnjih pokretača i realizatora demokratizacije i ideja socijalne pravde u novoj hrvatskoj školi.

LITERATURA:

1. Allen-Meares, P. (1991) The Contribution of Social Workers to Schooling. U: Constable, R.; Flynn, J.P. & McDonald, S. (eds.) **School Social Work - Practice and Research Perspectives**. Chicago: Lyceum Books Inc.
2. Constable, R.; Flynn, J.P. & McDonald, S. (eds.) (1991) **School Social Work - Practice and Research Perspectives**. Chicago: Lyceum Books Inc.
3. Engelke, E. (1992) **Soziale arbeit als wissenschaft**. Freiburg im Breisgau: Lambertus Verlag.
4. Fink, A.E. (1974) **The field of social work**. New York: Holt, Reinhart & Winston Inc.
5. Halmi, A. & Žganec, N. (1994) Socijalni rad između pragmatizma i scijentizma. **Revija za socijalnu politiku** 2, 151-166.
6. Kennedy, L.M. (1974) Social Services in the Schools. U: Fink, A.E. (ed.): **The field of social work**. New York: Holt, Reinhart & Winston Inc.
7. Monkman, M.M. (1991) The Characteristic Focus of the Social Worker in the Public Schools. U: Constable, R.; Flynn, J.P. & McDonald, S. (eds.) **School Social Work - Practice and Research Perspectives**. Chicago: Lyceum Books Inc.
8. Pierce, D. (1989) **Social work and society - an introduction**. New York: Longman.

*Summary***IS THERE A SPACE FOR SOCIAL WORKERS IN
THE NEW CROATIAN SCHOOL***Nino Žganec*

Social work has, unfortunately, not yet been established in Croatian schools. As experience from the majority of the developed countries shows, such situation in Croatian school is completely unjustified. Confinement of the schooling system on one hand, and insufficient development of the social work science in Croatia on the other are the main factors of the existing situation. Pleading for the introduction of social workers to Croatian schools today seems to the author as pleading for democratization of schools and implementing often proclaimed principles of social justice.